

ÇALIŞTAY BİLDİRİSİ-Prizren /KOSOVA

FRANCİS BACON'DA METODOLOJİ

Prof. Dr. İsmail YAKIT

Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Felsefe Bölümü Başkanı/ANTALYA-TÜRKİYE

- Bacon 1561-1626 yılları arasında yaşamıştır.
- Gerçek İngiliz Felsefesi, Bacon ile başlar.
- Metodoloji denildiğinde aklımıza gelen isimlerdendir.

Hayatı

- 1561'de Londra York House'da doğdu. Soylu bir ailedendir.
- Babası, Nicolas Bacon, Kraliçe I. Elizabeth'in adalet bakanıydı.

12 yaşında Cambridge "Trinity College"a kaydoldu. (Teslis – Üçleme)

- Skolastik felsefe, okudu. Sonra, Hukuk Fakültesi'ne kaydoldu.
- Tahsilini bırakıp, Fransa'ya gitti. Fransa'daki İngiliz Büyükelçisinden davet almıştı. Tahsiline ara verdi.
- Fransa'dayken ani bir haberle babasının ölüm haberini aldı ve İngiltere'ye döndü. Hukuk tahsiline devam etti. Bitirdi ve avukat oldu.
- 1584'te Parlamento'ya seçildi ve milletvekili oldu.
- Essex Kontuyla, arkadaşı. Kraliçe I. Elizabeth'i devirmek istediler. Suikast başarısız oldu, yargılandılar ve ikisi de serbest bırakıldı. Daha sonra Kont, Bacon'ı tekrar suikast için ikna edemedi ve kendisi tekrar bir suikast girişiminde bulundu, bu kez yakalandı ve idam edildi.
- 1603'te Sör unvanını aldı.
- 1606'da İngiltere Başsavcısı oldu.
- 1618'de İngiltere Baş Yargıcı oldu.
- 1621'de bir talihsizlik yaşadı ve rüşvet suçlamasıyla karşı karşıya kaldı, tutuklandı ve serbest bırakıldı.
- Artık siyasetten elini ayağını çekti ve artık Bacon eserlerini yazmaya başlamıştır.
- 1626'da zatürreeye yakalandı ve öldü.

Eserleri

- Hem (felsefe) hem (siyaset) hem (edebiyat) da ilk baskısını 1597'de yaptığı “**Denemeler**” i yazdı.
- Bacon'da Hıristiyan ahlakından ziyade “Makyavelist” bir ahlak anlayışı vardır ama uzlaşmacıdır.
- Machiavelli: “Amaca ulaşmak için her yola başvurabilirsin.” Yani klasik deyimle: “Gaye vasıtayı meşru kılar.”
- Bacon'da Otokrasi bir yönetim anlayışı vardır. (Filozof – Kral / Kral – Filozof). Biraz platoniktir o konuda.
- “**Eğitimin Evrimi**” kitabında: öğrenim sistemindeki bozukluklar, bilimde yanlışa düşmenin olumsuzlukları vb yanısıra doğru bilgiye götürecek sağlam yöntem nasıl geliştirilir vb. konuları ele alınır. Bilim her yönde ilerlemelidir. Bilim kılavuzdur. Tümevarım yöntemini kullanır.
- İnsan, doğadan üstündür. Bunu bilimsel keşifler ispatlar.
- Çağın göre onun fikirleri, oldukça hayalperest bulunmuştur.
- **Novum Organum**(Yeni Mantık) kitabında: İnsan, tabiatın yönetici ve yorumcusudur. İnsan tabiatı ancak, tabiatın kendisine izin verildiği kadar eylemde bulunabilir. Sebeplerini anlayabilir, gerisini bilemez. Bu yeni bir anlayıştır. Bu kitabında Aristo mantığına karşı çıkar.
- **Novum Atlantis** (Yeni Atlantis) kitabında: İdeal toplum düzenini işler. Bir romandır. Ütopyadır.
- **Magna Instaurationis** (Yeni Dünya Düzeni= Büyük Yenilenme) Bu kitabını bitiremedi. Yarım kalan eseridir.
- Metotçu bir filozoftur Ateistlikle suçlanmıştır. Ama ateist değildir. Ateizmi reddeder, kendisine ateist diyenlere karşı çıkar. “*Bu evrensel çerçevenin başıboş olduğunu düşünmektense, kutsal efsanelere inanırım daha iyi. Az felsefe, insan zihnini ateistliğe götürür ama felsefi derinlik, insanların zihnini dine döndürür.*” demiştir.

Metodolojisi

- Metodunu 4 ana çerçevede inceleyebiliriz:

- 1) Hareket Noktası (Konuya Nasıl Bakıyor=Bakış Açısı)
- 2) Ön Yargılardan Kurtulma Gereği
- 3) Tümevarım Metodu
- 4) Araştırma Aşamaları

- 1) **Hareket Noktası** Konuya yaklaşım tarzıdır. (Biz bilimsel gerçeklere nasıl bakmalıyız ?)

- a) *Tabiata hâkim olmak için, onu tanımlamak gerekir.*

- **b) Ancak kanunlarını bilerek, tabiata hâkim olabiliriz**
- **c) Doğru yolda yürüyen bir topal, doğru yolda olmayan yani yoldan çıkmış iyi bir koşucudan daha önce hedefe varır.**
- Bacon'a göre felsefenin konusu: "**Tabiat**"tır. Bilim felsefesinin temelini teşkil eder.
- Bacon'ın Hareket noktasının sonucu olarak:
- Hâkimiyetin bilgidен doğduğunu anlarız.
- Tabiatı iyi bilmenin yolunun kanunlarını iyi bilmeden geçtiğini anlarız
- Metotla çalışan birinin, metotsuz çalışandan daha iyi olduğunu anlarız

2) Ön Yargılardan Kurtulma Gereği

Bizi yanıltan, gerçeği olduğu gibi göstermeyen, ona ulaşmamıza engel olan, gerçeğin üstünü örten, hayaletler, gerçek yerine konmuş ve hatalı akıl dışı yöntem ve düşünceler ve yanlış kanılardır. Bunlar birtakım hayaller ve yanlış kabuledir. Bunlara (idola= put) demektedir. Hakikate ulaşmamıza en büyük engel, putlardır. Putlar kırılmadıkça, yıkılmadıkça, gerçek bilgiye ulaşamayız:

- **a) İdola tribus (kabile putu):** En tehlikeli ve zararlı olanıdır. Gelenek ve doğal yapıdan gelen çevremizi ve kendi bakış açımızı yansıtan puttur. İnsan, olmasını istediği bir şeye kolaylıkla yanılır. Zihnimizi bundan boşaltmalı ve özgür olmalıyız.
- **b) İdola specus (mağara putu):** İnsan, tabiatı gereği (çevresi, eğitimi, öğretimi, sahip olduğu karakteri) dolayısıyla bazı ön yargılara sebep olur. Bunlar insana, dar bir bakış açısı verir ve insan o (dar bir pencereden) bakar. Tıpkı insanın mağaradan bakışı gibidir. At gözlüğü gibi, tek bakışlı. Daha geniş bir perspektiften bakmayı engeller. Yanlışlık ve dar bakışlıktan dolayı bu putun da kırılması gerekir.
- **c) İdola fori (çarşı putu):** Konuştuğumuz dil ve kullandığımız kelimelerden dolayı oluşur. İnsanların ilişkileri ve alışverişlerinden meydana gelir. Dil - insan imgelimleri, bakış açımızı daraltır.
- **c) İdola theatri (sahne putu):** Tiyatro putudur. Otoritelere bağlanmaktan doğan ön yargılardır. Belli bir dünya görüşü, ideolojisi ve dogmaları olan insanın bunlardan sıyrılamayıp, insanın gerçeğe kendisini veremeyişidir. Hakikate yönelik yapılacak çalışmalardan uzaktır. Eski filozofların temelsiz dogmaları ve yanlışlarının yaygınlık kazanmasıdır.

Bunlar; insanın gerçek bilgiye ulaşmasını engelleyenlerdir. Bacon'a göre; bilim ve felsefenin karanlıktan kurtulması, İnsan zihnini engelleyen putların, kırılmasına bağlıdır

3) Tümevarım Metodu

Tabiatı bize tanıttak metot, **Tümevarım** 'dır. Yani **Endüksiyon**dur. Buna eskiden "**İstikra**" denirdi. (Zıttı, Tümdengelimdir= dedüksiyon= istidlal) .Tümevarım, Gözlemle başlayan, tek tek olayların incelenmesi suretiyle, yeni bir yargıya ulaşmak ve yeni bilgiler elde edilmesinin yoludur. Burada genellemelerle, yeni bilgiler elde

edilir. Aristo'nun metodudur. Gerçi kendisi Aristo mantığına karşı çıksa da "Tümevarım metodunu kullanır. Bacon'a göre, genellemelerde, acele edilmemelidir. Ona göre Tümevarımda 3 levha kuralından bahseder:

- **a) Var levhası (uygunluk/uyumluluk kuralı):** Sebebi aranılan olayla birlikte meydana gelen olaylar, bu levhaya kaydedilir.
- **b) Yok levhası (fark/ayırım kuralı):** Bir olay tekrar ederken, varlığını kaybeden olayları yazarsın. Ayır ayrı tespit edilir ve incelenir.
- **c) Derece levhası (birlikte değerlendirme kuralı):** Sebebi aranılan olayla birlikte, azalan ya da çoğalan olaylar, bu levhada birlikte verilir. İstatistikler çok kullanılır.

J. S. Mill, bu 3 kuralı aynen uygular. Dördüncü olarak bir de "**Tortu Kuralı**" koyar. Sebebi oluşturulan konuda, tortuda kalan nedir, ona bakılır ve incelenir. Bunu biraz açalım.

J.Stuart Mill'e göre öteki üç kuralı tamamlayan bu kural, önceki kuralarla aralarında sonuç ilişkileri bulunan olayların bir yana ayrılmasından sonra geriye kalan olaylar arasında sebep-sonuç ilişkisi kurmaktır. Bunlardan "birlikte değişmeler" istatistik araştırmalarda çok kullanılmıştır. Buna göre ilk üç kurala uyan olaylar ayrıldıktan sonra geriye kalan olaylar arasında illiyet yani kozalite bağının kurulması mümkün olacaktır. Mesela karşılaştığımız kompleks bir sosyal olayın, A-B-C-D gibi birçok sebeplerden ileri geldiğini var sayalım. Bu kompleks sosyal olaya YZ diyelim. Daha önceki kuraları uyguladığımızda Y'nin sebebinin B olduğu görülürse Z'nin sebebinin de A-C-D olduğu anlaşılır.

4) Araştırma Aşamaları

a)Olup bitenleri toplama: Olayların malzeme ve belgelerini toplanmasıdır.

b)Nedenlerini Bulma(İllet=kozalite): Ele alınanların olayların sebeplerini aramaktır. Ne, neden meydana gelir.

c)Kanunlara Varma: Bilimde kanun denildiğinde, olaylar arasında zorunlu ve değişmez ilkelerin ifadesi anlaşılır. Pozitif bilimlerde bunların tümü gerçekleşirse, yanılma ihtimali, sıfıra yakın ya da sıfır olur. Onun için pozitif bilimlerde daha kesin olan kanunlar, sosyal bilimler alanında "büyük ihtimalle" gerçekleşen kanunlar niteliğini kazanır.

Bacon'dan Özdeyişler

- 1) Akıllı adam, bulduğundan daha fazla fırsat yaratan adamdır.
- 2) Tartmak, kıyaslamak, düşünmek istiyorsan oku.
- 3) Bizi güçlü yapan yediklerimiz değil, hazmettiklerimizdir. Bizi zengin yapan kazandıklarımız değil, biriktirdiklerimizdir. Bizi bilgili yapan okuduklarımız değil, kafamıza yerleştirdiklerimizdir.

- 4) Deneyiniz, deneyiniz, deneyiniz, denemeden hiçbir Şeye inanmayınız. (Tam bir İngiliz Felsefesidir.)
- 5) Kusuru en iyi ortaya çıkaran zenginliktir ama erdemi felakettir.
- 6) İnsan her zaman kahraman olmaz ama insan her zaman insan olur.
- 7) Para iyi bir uŐak ama kötü bir efendidir.
- 8) İnsaniyet, hakikate muhtaçtır.
- 9) Eğer bir insan bir işe kesin biliyorum diye başlarsa Őüphe ile son bulur. Fakat Őüphe ile başlarsa, onunda gerçeği bulur.
- 10) Dertlerini dökecek dostları olmayanlar, kendi yüreklerini kemirirler.
- 11) Gerçek dostu olmamak yalnızlığın en kötüsüdür.
- 12) Kadın kocasının gençlikte sevgilisi, orta yaşta arkadaşı, ihtiyarlıkta ise hastabakıcısıdır.
- 13) Doğru yolda yürüyen bir topal, yoldan çıkmış iyi bir koşucudan önce hedefe varır.
- 14) Őüphe duyguların değil, zekânın bir kusurudur.
- 15) Őöhret paraya benzer, orada çok kalırsanız, fiyatlar düşer
- 16) Sanat tabiata ilave edilmiŐ insandır.